

Život stavebních památek ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Radek Bryol

Klíčová slova: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, stavební památky, expozice, prezentace, údržba, tradiční technologie

Počátky budování expozice stavebních památek v Rožnově pod Radhoštěm provázely vedle touhy po jejich zachování také myšlenky na další využití areálu shromážděných objektů. Kromě funkce záchranné se mělo muzeum stát živým jevištěm pro udržení tradiční lidové kultury v národopisném regionu Valašsko.¹ Od počátku v roce 1925 až do současnosti se ve Valašském muzeu shromáždil velký počet staveb, přičemž se podle možností objekty udržovaly a u většiny z nich bylo průběžně koncipováno expoziční nebo jiné využití.

Dlouhodobá péče a prezentace stavebních památek v muzeích v přírodě a institucích obdobného charakteru v sobě zahrnuje široký komplex úkolů. Již ideová koncepce muzea by měla obsahovat rámcové definování

účelu jednotlivých staveb. Bezpodmínečně nutné je rovněž určení metod vhodných k udržení dlouhodobého fyzického stavu objektů. Podle sledovaných trendů, vnitřní invence i aktuálních potřeb se principy péče o památku, možnosti i způsoby jejího využití a prezentace přirozeně vyvíjejí.

Péče o stavební památky

Péče o historické stavby ve Valašském muzeu podléhá několika zákonům a vyhláškám, které se mnohdy dostávají do ostrého protikladu, stejně jako potřeby zástupců jednotlivých oborů, které tyto zákony reprezentují.² Aby byla muzejní činnost v souladu s platnou legislativou,

musí se činit řada kompromisů, což se v současnosti jeví jako nejzávažnější problém práce muzeí v přírodě. Nesoulad může být zjevný již při situování objektů, kdy by se měla dodržet *požární odstupová vzdálenost*, zatímco dokumentovaný urbanismus byl hromadný s malými mezerami. Taková vyhláška se snaží stavby ochránit při požáru některé z nich. Stavby muzea jsou podle *sbírkového zákona* sbírkovými předměty, vyžadují proto režim stejný jako jakýkoli drobný artefakt, ale na druhou stranu by měly mít mnohé náležitosti jako současná výstava. Rozhodnutí pro správnou cestu je tedy velmi těžké.

Zcela rozdílný je systém provozu původních obydlí ve srovnání s muzejní expozicí. Dříve se pravidelně topilo, větralo, zamazávala se podlaha, na které se žilo... Průběžná základní péče je nutná a probíhá, ale přirozený koloběh nejsme v muzeu schopni navodit. Občasné oživení a změna užívání stavbě příliš neprospívá a přináší některé problémy, přestože je to velmi poutavý a názorný způsob předávání informací. V tradičním prostředí bylo původně zcela běžné vaření na otevřeném ohni, a toho je alespoň při muzejním programu třeba docílit. Zkušenost a zručnost dávné hospodyně nenahradí občasny sebelepsi výkon demonstrátorky – muzejní pracovnice.³ Největší problém ale nastává při nutné požární ochraně

objektu. Ještě v polovině 20. století ústily v některých dochovaných usedlostech v terénu dymníky do půdního prostoru pod šindelovou krytinu, kde se kouř rozptyloval a vycházel otvory štítu a netěsnostmi. I takové způsoby najdeme na domech v muzeu, avšak z pohledu dnešní požární ochrany je jejich provoz nepředstavitelný. Normám zdánlivě neodpovídají ani technická řešení novějších typů topenišť v muzeu se sporáky a troubami. Valašské muzeum se pokusilo tato úskalí řešit v kompromisu zachování autenticity a výpovědní hodnoty původních otopných systémů s potřebou jejich živé prezentace. Externí pomoc znalců se specializací na komíny a topidla a srovnání s terénní stavebnětechnickou dokumentací a fotodokumentací zajistily možnost použití původních otopných zařízení a komínů s drobnými úpravami. Nejdůležitější je stanovení optimálního režimu provozu a údržby topidel a komínů.⁴ Na půdní vyústění používaného dymníku byla nainstalována síť proti výletu jisker a zemní i střešní prostor kolem vyústění byl obložen nehořlavými deskami. Exponujeme-li život v domě a k jeho přiblížení přispěje provoz na archaickém topeništi i dým vycházející ze střešního prostoru, lze takovou nedestruktivní protipožární úpravu na návštěvníkům nepřístupné půdě tolerovat. Naopak do jiného podstřeší

1. Primárním předpokladem seznámení veřejnosti se stavebními památkami je vhodná forma propagace. Zejména v minulosti byla vizuální propagace areálů a aktivit Valašského muzea v přírodě na vysoké úrovni, 1967, K. Langer, Oddělení výzkumu a sbírkových fondů VMP. A suitable form of promotion is a primary prerequisite needed to acquaint the public with building monuments. The visual promotion of the complexes and activities of the Wallachian Open-Air Museum was at a high level especially in the past. Primäre Voraussetzung, wie die Öffentlichkeit die Bauwerke kennenlernen kann, ist eine geeignete Form von Werbung. Insbesondere in den vergangenen Jahrzehnten erlangten die Werbeprospekte von den Arealen und Aktivitäten des Walachischen Freilichtmuseums ein hohes Niveau.

2. Muzeum v přírodě poskytuje prostor pro představení urbanistických a krajinných vztahů. Tzv. hrozenkovská terasa ve Valašském muzeu v přírodě je snahou o rekonstrukci původního prostředí v jádru Nového Hrozenkova, 2016, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. An open-air museum provides space for the presentation of urbanistic and landscape relationships. The so-called Hrozenkov Terrace in the Wallachian Open-Air Museum is an example of an effort to reconstruct the real milieu of the centre of Nový Hrozenkov. Das Freilichtmuseum bietet den Raum dazu, dass urbanistische und landschaftliche Beziehungen dargestellt werden können. In der sog. Hrosenkauer Terasse im Walachischen Freilichtmuseum bemüht man sich um die Rekonstruktion realer Bebauung im Kern des Dorfes Nový Hrozenkov (Neu Hrosenkau).

bychom měli zájemce nechat nahlédnout na tento starobylý způsob oddýmení. Zmíňme ještě rozpory současné normy pro výšku komínů se stavem v muzeu. Řešení bylo definováno odbornými posudky v souladu se zjištěními v terénní dokumentaci vyústěním komína alespoň nad výšku hřebene.

Dalším problémem ideje živého muzea je ustájení hospodářských zvířat v originálních objektech. Zjišťujeme, že s dodržением běžné konstrukční ochrany staveb nejsou zvířata zásadním destruktivním činitelem. Složitější je spíše otázka veterinárních a hygienických předpisů v souvislosti s velikostí okenních otvorů, dostatečným místem pro stání zvířat nebo připojením vody k napájení. Prostor hnojiště, který byl v minulosti řešen jednoduchými způsoby přímo na terénu nebo s mírným zahlabením, by v současnosti měl ležet na nepropustné desce, což si vyžaduje opět řešení konstrukčními detaily pro její ukrytí. Nutná je rovněž objemná jímka na močůvku. Tyto problémy jistě nepřispívají k autentičnosti

hospodářského dvora a nutí muzejníky a projektanty k mnohým kompromisům současných potřeb ve vztahu k tradičnímu stavitelství.

Zejména snaha o navození přirozeného vzhledu dvora a expozice v exteriérech může být v nesouladu s potřebou zachování stavebních objektů, pro které je důležité maximální oddálení povrchové vody od objektu. Víme však, že i v minulosti se v terénu používala různá odvodnění dvorů rozumným spádováním a mělkými stružkami. Okapy přibývaly až postupně hlavně v místech nad komunikacemi nebo v kritických partiích. Se znalostí historických reálií a v přijatelném kompromisu tradičních úprav s požadavky na trvanlivost staveb lze řešit v současné expozici i takové problémy.

K udržování a revitalizaci tradičních technologií se vyjadřuje průběžně řada autorů⁵ a jistě by to vydalo na samostatnou studii. Valašské muzeum v přírodě má k rozvíjení tohoto tématu zvláště příhodné podmínky a nutno přiznat, že v současnosti nejsou plně využity.

Muzeum disponuje vlastní stavební skupinou se zastoupením tesařů, zedníků, kameníka, stolařů a dalších profesí, které využívají kvalitní dílenské zázemí. Péče o unikátní sbírku stavitelství je při zodpovědném přístupu výbornou příležitostí pro uplatnění různých technologií. Pro jejich ověření by měly sloužit experimentální vzorky, které u nás nejsou takřka využívány. Také průběžný rozvoj muzea dovoluje uplatňovat historické technologie na nově realizovaných stavbách různého charakteru. Archivní potenciál muzea s obsáhlou stavebnětechnickou, fotografickou a písemnou dokumentací je výborným východiskem k práci. Pokud právě historické technologie jen *alibisticky nepředstíráme*, tak probíhající stavební činnosti v areálech nemusíme vnímat jako omezení pro návštěvníky, ale můžeme je právě naopak zdůraznit s náležitou informací jako přidanou hodnotu při prohlídce muzea. Pravidelnou příležitostí, kdy muzejní pracovníci i pozvaní odborníci ukazují různé stavební technologie, jsou letní dvoudenní *Dny řemesel a setkání kovářů*.

Při rekonstrukcích se zpravidla objevuje potřeba zachování maximálního objemu původních dochovaných prvků, což může kontrastovat s přirozeným přístupem původního majitele. Jistě i on chtěl ušetřit, proto dělal opravy průběžně a sešlé prvky různě provizorně nadsta-

voval, ale jeho přístup měl daleko k dnešním názorům a postupům profesionálních restaurátorů. Pro zachování materiálu je restaurátorská preciznost jistě přínosná, ale může kolidovat s přirozeným charakterem prezentovaného prostředí. U rekonstruované stavby je proto nutné vymezení podstaty ochrany včetně úlohy a významu konkrétního objektu pro jeho uchování i následnou prezentaci. Kvalifikovaným podkladem k posouzení stavu poškozených dřevěných konstrukcí je spolupráce s externími subjekty, provádějícími nedestruktivní analýzy materiálu.⁶ Nezbytné je přirozeně využít zkušeností techniků a řemeslníků muzea.

Nutnou prevencí i řešením mimořádného stavu je chemická ochrana proti biotickým škůdcům. Jedině důkladná znalost vlastností materiálu a chování škůdců může být zárukou úspěchu při takových zásazích. Nedílným úkolem provozní složky muzea je zajištění běžných úklidových prací, problematika ochrany staveb před vniknutím a před požárem.

Prezentace stavebních památek

Jedním z důležitých předpokladů prezentace stavebních památek veřejnosti je jejich vhodná propagace, která může probíhat několika způsoby. Valašské

3. Interiérové expozice Valašského muzea v přírodě představují zpravidla život konkrétních osob na pozadí obecných historických událostí, 2014, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. Interior expositions in the Wallachian Open-Air Museum usually present the life of particular people on the background of social events. Im Inneren der Häuser im Walachischen Freilichtmuseum wird in der Regel das Leben von konkreten Personen auf der Folie der gesellschaftlichen Ereignisse präsentiert.

muzeum jako tradiční kulturní instituce v ČR má jistě výhodu proti mladším a méně známým muzeím. Také zpravidla kladné osobní reference návštěvníků mohou motivovat další. Systematická je spolupráce s televizí a rozhlasem, samozřejmě jsou internetové platformy. V každé instituci je spolu s analýzou návštěvnosti nutné definování marketingové strategie, která určuje vhodné způsoby propagace.⁷ Nezasírajeme, že v současnosti je především vizuální kvalita většiny propagačních materiálů rožnovského muzea z více důvodů na spíše průměrné úrovni. Na tento aspekt však nekladou důraz ani v některých dalších kulturních institucích v naší zemi. Seznámení s formální i obsahovou stránkou propagačních médií evropských muzeí i přehled o zajímavých českých aktivitách může být jistě inspirativní. S pomocí současného marketingu a efektního designu může na první dojem nepříliš přitažlivé téma historického stavitelství konkurovat mnohým atraktivitám 21. století také u mladší cílové skupiny. Specifickým problémem následně zůstává hledání optimální míry návštěvnosti a vyvarování se masovosti návštěvníckého provozu.

Na stavbách v expozici Valašského muzea můžeme představit urbanistické uspořádání v sídle se vztahem ke komunikacím a okolnímu terénu, strukturu dvora s jeho nedílnými prvky a porostem. Členění interiérových prostor s odpovídajícím vybavením poskytuje možnost přiblížit život konkrétní rodiny. Samostatnou kategorií je využití stavebních materiálů a způsoby práce s nimi. Samozřejmě jsou různé formy oživení celého prostředí.

4. Statickou expozici lze oživit doplněním o atributy právě prováděných sezónních činností, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Polsko, 2014, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. A static exposition can be livened up using attributes of currently performed seasonal activities; Museum of the Mazovian Countryside in Sierpc, Poland. Eine statische Exposition kann um Attribute der bereits ausgeführten Saisonsarbeiten bereichert und belebt werden, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Polen.

Nedílnou součástí ve všech uvedených případech je zasažení expozic do odpovídajícího období, místa a společenského prostředí.

Posláním každého muzea je zároveň vhodná forma předání těchto vědomostí návštěvníkům z řad odborné a laické veřejnosti. Ve všech areálech Valašského muzea v přírodě je možnost prohlídkového okruhu s průvodcem, přičemž do Mlýnské doliny je přítomnost průvodce podmínkou. Návštěvníkům, kteří doprovod v Dřevěném městečku a Valašské dědině nevyužijí, jsou ve vybraných objektech k dispozici poučené osoby nebo demonstrátoři, kteří podají výklad podle zájmu hostů. Pro zájemce se nabízí možnost zakoupení letákových i obsáhlejších knižních průvodců k jednotlivým areálům a k příbuzným tématům, kde je důraz kladen také na problematiku stavitelství. Zejména odborné veřejnosti jsou určeny studie věnující se historii i aktuálním záležitostem rožnovské sbírky památek.⁸

Objekty muzea byly situovány podle dobových okolností, prostorových možností i stavu poznání osídlení v regionu. Ve Valašském muzeu najdeme dva hlavní přístupy. Dřevěné městečko vzešlo z velké části při nadšeném shromažďování staveb s touhou po jejich zachování při okouzlení charakterem lidové kultury na Valašsku. Ve druhé polovině 20. století přibýly z důvodu potřeby záchrany další památky. Přestože po celou dobu existence muzea cítíme snahy o přiblížení se urbanismu starého rožnovského náměstí, zůstává Dřevěné městečko doposud poutavou sbírkou staveb z různého prostředí s dobovým duchem jeho zakladatelů.

5. Zřetelné a poutavé je představení různých časových vrstev určitého objektu v jedné expozici, Muzeum v přírodě Glentleiten, Německo, 2013, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. A clear and engaging method is the presentation of various time layers of a particular building within one exposition; the Open-Air Museum in Glentleiten, Germany. Belehrend und spannend ist die Darstellung von unterschiedlichen Zeitebenen von einem Objekt in einer Exposition, Freilichtmuseum Glentleiten, Deutschland.

6. Některá muzea pojednávají o určitém fenoménu formou mementa. Expozice kolektivizace v Maďarském muzeu v přírodě Szentendre představuje v moderním podání základní prvky spjaté s tímto obdobím, 2015, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. Expositions in some museums deal with a certain phenomenon in the form of a memento. The exposition of collectivization in the Hungarian Open-Air Museum Szentendre shows the basic elements connected with this period in a modern way. Expositionen in einigen Museen behandeln ein bestimmtes Phänomen in Memento-Form. Die Exposition über die Kollektivierung im ungarischen Freilichtmuseum Szentendre präsentiert in moderner Darlegung die wichtigsten Elemente dieses historischen Prozesses.

7. Program Jaro na dědině ve Valašském muzeu v přírodě. Oživení expozic při běžném provozu i během tematických pořadů poskytuje návštěvníkovi informace a intenzivnější zážitek z návštěvy, 2016, foto Š. Kramolišová, Oddělení dokumentace VMP. The programme "Spring in the Village" in the Wallachian Open-Air Museum. Enlivening of the expositions both during ordinary operation and by means of thematic programmes provides a visitor with information and a stronger experience from the visit. Programm *Frühling auf dem Lande* im Walachischen Freilichtmuseum. Dadurch, dass sowohl die Exposition während des normalen Betriebs, als auch die thematischen Programme aufgefrischt werden, werden dem Besucher nicht nur Informationen, sondern auch eindrucksvolle Erlebnisse dargeboten.

8. Využití otopných zařízení a komínů při oživování objektů ve Valašském muzeu v přírodě s sebou nese bezpečnostní opatření i konstrukční kompromisy s původním stavem, 2000, foto M. Parma, Oddělení dokumentace VMP. Use of the heating equipment and chimneys as a part of enlivening of the complexes in the Wallachian Open-Air Museum requires safety measures as well as construction compromises with the original state. Das Ausnutzen der Heizeinrichtungen und Schornsteine beim Beleben der Objekte im Walachischen Freilichtmuseum ist mit Sicherheitsmaßnahmen, sowie Kompromissen hinsichtlich des ursprünglichen Zustandes verbunden.

9. Základní ochranou stavebních památek by měla být vhodná úprava terénu zamezující přístupu vlhkosti, 2015, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. The basic protection of monuments should have the form of appropriate landscaping in order to prevent moistening. Zu den grundlegenden Schutzmaßnahmen der Bauwerke sollte die passende Aufbereitung des Geländes gehören, wodurch das Übergreifen von Feuchtigkeit auf die Objekte vermieden wird.

Druhým způsobem představení urbanismu v rožnovském muzeu v přírodě je vytvoření tzv. *expozičního modelu*,⁹ který zachycuje nejcharakterističtější jevy v prostředí prezentovaného regionu. Situace areálu Valašská dědina tak po několika úpravách ukazuje soustředěnou údolní vesnici, na kterou navazují alespoň ve zmenšených odstupech pasekářské usedlosti. Pouze některé stavby zůstávají jako solitéry, přičemž je zde alespoň snaha o navození jejich vnitřních vztahů. Po náležitém představení návštěvníkovi může být i informace o sídelní situaci zajímavá, zvláště proto, že právě takový způsob osídlení může sledovat přímo v regionu.

Problematické bývá věrné zobrazení hospodářského dvora skládajícího se z více objektů, které se z různých důvodů nepodařilo získat jako celek. Ve Valašském muzeu se soustředilo a rekonstruovalo jen málo kompletních usedlostí. Jako příklad uveďme alespoň Šturalovu usedlost z Velkých Karlovic s obytným domem, sklepem, chlévem a stodolou. Dalším způsobem může být nahrazení chybějící, zpravidla hospodářské stavby objektem ze stejné lokality a sociálního prostředí nebo stavbou odpovídající původní situaci. Takto se dá přiblížit maximální pravdivosti prezentovaného dvora nejen pro laika, ale i odborníka.

V počátcích činnosti muzea byly v interiérech staveb instalovány v dobovém duchu zejména výrazné národopisné a umělecké sbírky. Od přelomu 60. a 70. let

20. století se začínaly koncipovat expozice přibližující život konkrétních rodin, vytvářené na základě studia archivních pramenů a výpovědí pamětníků, vybavené příslušným inventářem.¹⁰ Příběh skutečného člověka by měl být zároveň prostředníkem k představení obecných dějin. Tento princip se až do současnosti v muzeu jeví jako vhodné představení minulosti v objektech, někdy také v souvislosti s životními událostmi – narození, svatba, pohřeb aj. Poutavé je rovněž obohacení o předměty vztahující se k významným výročním událostem (Vánoce, Velikonoce, masopust) a instalované přímo během těchto svátků ve vybraných objektech. I v takových typech expozic je možné vytvářet další sezónní instalace, které by přiblížily aktuální situaci podle hospodářského roku a výročního obyčejového cyklu. Další možností je netradiční forma tematických interiérových instalací, kde jsou na východisku *skanzenové* expozice užívány nejrůznější současné prostředky, jak to známe z evropských zemí.¹¹ Takový způsob nebyl dosud v Rožnově více využit. K tematickým výstavám slouží rozměrné hospodářské objekty – výstavní prostor v sýpce z Prostřední Suché, polygonální stodola z Hodslavic, vozovna z Ostravice nebo samostatná expoziční budova. Spíše provozním problémem zůstává forma zabezpečení expozic a způsoby jejich zpřístupnění a možných průhledů do interiérů.

Dodnes slouží několik hospodářských objektů jako depozitáře kolekcí různých oborů ze sběrné oblasti muzea. Některé domy byly v minulosti využívány také jako

byty pro muzejní zaměstnance. Nezbytné pro muzejní provoz jsou účelové stavby, řešené buď jako součást expozice v tradiční podobě nebo *moderní* architektura vně i uvnitř areálů. Při takové výstavbě je bezpodmínečně nutná znalost rozvojových materiálů muzea a důkladná analýza problému urbanistou a architektem, aby se vyvarovalo vzájemné pohledové a objemové kolizi expozičních a provozních částí.

K pravidelnému programu rožnovského muzea patří národopisné pořady, kdy jsou v mnoha usedlostech předváděny činnosti spojené přímo s jejich historií nebo odpovídající jejich časovému a sociálnímu zařazení. I u této problematiky můžeme rozlišit několik způsobů. Nejen ze zahraničních muzeí známe takřka herecké navození určité situace v domácnosti, ukrývající přirozeně také zásadní informace o domě samotném.¹² V našem prostředí se více uplatňuje dobový oděv, probíhá ukázka prací a jejich komentář pro návštěvníky. Jako nejméně věrohodné se zdá představování činnosti za použití moderních prostředků, navíc v současném oděvu. To však může být příkladem životnosti tohoto procesu v proti-

kladu ke snaze o pouhé *historické divadlo*. Ve všech případech by však mělo být podkladem k prováděné aktivitě důkladné poznání minulosti. Vztah mezi muzeem a návštěvníkem a především snahu o jeho optimální poznání je třeba zdokonalovat na základě současných trendů v interpretaci kulturního dědictví.¹³

Dalším příkladem, jak lze prezentovat objekty lidové architektury, je realizace edukačních pořadů.¹⁴ *Autenticita* muzeí v přírodě je nezpochybnitelnou výhodou ve vztahu ke klasickým kamenným muzeím. Díky ní jsou podněty při edukaci intenzivnější a poznání je tudíž hlubší a má trvalejší charakter. Prostřednictvím stavebních památek společně s jejich promyšleným zasažením do areálu není návštěvníkův zájem upřen pouze na expozice vystavované uvnitř těchto památek, ale dostává se mu komplexnějšího zážitku. Těto skutečnosti se snažíme využívat právě při realizaci již zmíněných edukačních programů.

Návštěvníci tak v konkrétních pořadech mají možnost přímo v objektech lidové architektury za přítomnosti znalého lektora zjišťovat informace o roubených

10. Provádění akustické detekce dřevokazného hmyzu ve Valašském muzeu v přírodě. Výchozím předpokladem jakéhokoli zásahu na stavební památce by měla být analýza stávajícího stavu, 2015, foto R. Bryol, Oddělení dokumentace VMP. The implementation of acoustic detection of wood-destroying insects in the Wallachian Open-Air Museum. An analysis of the current condition should be a prerequisite of any intervention in the monument. Akustische Detektion von holzschädlichen Insekten im Walachischen Freilichtmuseum. Der Ausgangspunkt für jeglichen Eingriff am Bauwerk sollte die Analyse des bestehenden Zustandes bilden.

stavbách, jako je členění a vybavení obytných domů, či o hospodářských budovách poblíž stavení. Přímou na místě je pak možné srovnání bydlení různých sociálních vrstev obyvatelstva nebo porovnání bydlení v minulosti se současnou situací. V případě, kdy by přece jen samotné stavební památky nebylo zcela vhodné využít k novým poznatkům, nastupuje zmenšený rozkládací model roubené chalupy. Na něm pak žáci a studenti lehce pochopí členění prostorů i některé konstrukční detaily.

Zatím nepříliš rozvinutou je spolupráce s dobrovolníky, přestože již počátky muzea provázely nezištné aktivity nadšenců. Na pořadech s národopisnou tematikou v současnosti spolupracují především členové rožnovského Valašského muzejního a národopisného spolku. Pomáhají svou přítomností oživit vybrané usedlosti. Zapojení místních komunit do činnosti muzea může být jistě dobrou cestou k jeho dlouhodobé udržitelnosti, ale také vede k posílení místní identity i kladného nazírání na instituci.¹⁵ Vlastní činnost instituce však musí být natolik efektivní, aby místním poskytovala pocit potřebnosti a skutečné sounáležitosti.

Specifickou záležitostí je prezentování památek hendikepovaným osobám. Ve Valašském muzeu se uskučtečňují některé aktivity, jako zprovoznění koňské bryčky pro vozíčkáře nebo provedení nájezdových ramp do některých objektů. Bezbariérovým je expoziční objekt

Sušák i mnohé zázemí v areálech. Při zajištění pohodlné sjízdnosti některých komunikací může utrpět jejich autentická podoba. Vytvoření bezbariérové sítě a systému tradičně vyhlížejících expozičních cest může problém vyřešit. Nutné jsou jistě i aktivity pro osoby s jinými druhy postižení, přičemž se nabízí rozvinutí spolupráce se studijními obory speciální pedagogiky i organizacemi zastřešujícími hendikepované.

Zkušenosti s údržbou a komplexní prezentací stavebních památek za posledních 90 let činnosti Valašského muzea v přírodě mohou být inspirující nejen pro další subjekty pečující o památky, ale také pro muzeum samotné. Jeho pracovníci se podle aktuálních možností vždy snažili sledovat dění v této problematice i příbuzných oborech, což osobitým způsobem rozvíjeli, jak cítíme z dochovaných expozic i publikovaných prací. Tyto zásady je potřeba kreativně udržovat a zdokonalovat také v současnosti. Navázání na principy, které položily minulé generace rožnovských muzejníků spolu se sledováním současného mezioborového republikového i zahraničního dění, může jistě vést i nadále k vhodnému uchování i prezentaci jedinečných dokladů stavebních památek. Popsané způsoby práce patrně povedou k úspěchům i v dalších institucích pečujících o historickou architekturu.

11. Péče o stavební památky ve Valašském muzeu obnáší celou řadu operací s využitím tradičních i moderních technologií, 2013, foto J. Kolář, Oddělení dokumentace VMP. The care for monuments in the Wallachian Open-Air Museum involves numerous operations using both traditional and modern technologies. Die Pflege der Bauwerke im Walachischen Museum umfasst zahlreiche Operationen, wo sowohl moderne als auch traditionelle Technologien angewandt werden.

Poznámky

- 1 JARONĚK, Bohumír. Živé muzeum Valašska. *Naše Valašsko*. 1929–1930, 1, s. 31–36.
- 2 Zejména Zákon o státní památkové péči a další, Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy, Zákon o územním plánování a stavebním řádu.
- 3 ŠTIKA, Jaroslav a HABUSTOVÁ, Milena. *Život kolem Valašské pece. Malé tisky – Svazek 9*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1976.
- 4 ADAMUS, Zbygniew Ondřej. *[Soubor 8 znaleckých posudků kominů a otopných systémů.]* Třinec, 2015.
- 5 Z aktuálnější produkce uveďme alespoň NOVOTNÝ, Martin. *Hliněné stavitelství na Moravě a evropské souvislosti*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2014; MICHALIČKA, Václav. Některé aspekty revitalizace tradičních technologií lidového stavitelství. *Národopisná revue*. 2010, 2, s. 79–83.
- 6 Např. KLOIBER, Michal a DRDÁČKÝ, Miloš. *Diagnostika dřevěných konstrukcí*. Praha: Informační centrum ČKAIT, 2015.
- 7 *Strategie rozvoje Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm do roku 2023*. [Konceptní materiál zpracovaný pro VMP Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta managementu a ekonomiky, Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva]. Rožnov pod Radhoštěm – Zlín, 2013, s. 138–153.
- 8 Z knižních průvodců např. CVIKLOVÁ, Helena a kol. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010; Dále např. BRYOL, Radek. Historie výstavby areálů muzea. In: ROMÁNKOVÁ, Eva (ed.). *Uchováno budoucím generacím. Devadesát let sbírkotvorné činnosti Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2015, s. 24–51.
- 9 LANGER, Jiří (ed.). *Národopisná muzea v přírodě. Teoretická a metodická východiska k realizaci*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1981, s. 37.
- 10 BRANDSTETTROVÁ, Marie a LANGER, Jiří. Věrohodnost a pravdivost prezentování lidové kultury v expozicích muzea v přírodě. *Národopisné aktuality*. 1980, 17, s. 321–327; VRLOVÁ, Vanda. 1960 – 35. výročí muzea a můj rok první. In: *Almanach k 75. výročí založení Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2000, s. 102–104; DRÁPALOVÁ, Lenka. Sbírkové fondy muzea. Jejich tvorba a prezentace. In: ROMÁNKOVÁ, Eva (ed.). *Uchováno budoucím generacím. Devadesát let sbírkotvorné činnosti Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2015, s. 56–65; RYŠICOVÁ, Lenka. Moderní dějiny Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm v letech 1960–2005. *Museum vivum*. 2005, 1, s. 9–26.
- 11 DRÁPALA, Daniel. Předpoklady etnografických muzeí v přírodě k prezentaci lidové kultury. *Museum*. 2009, 1, s. 3–18; Dále např. moderně vizuálně zpracovaná expozice počátků kolektivizace v maďarském Szentendre, časté expozice přesídlování Poláků po II. světové válce v polských muzeích v přírodě, expozice stavebněhistorického vývoje domu a odhalování různých konstrukcí pro jejich lepší poznání v německých muzeích v přírodě nebo minimalistické upozornění na několik významných jevů ze života v domě. Specifickým způsobem je formou uměleckého ztvárnění vytvoření jakéhosi *mementa*,

12. Udržování a prezentace stavebních technologií veřejnosti patří k charakteristickým činnostem Valašského muzea v přírodě, nutné je jejich širší uplatňování v běžné praxi, 2015, foto J. Kolář, Oddělení dokumentace VMP. The maintenance and presentation of building technologies to the public are among the characteristic activities of the Wallachian Open-Air Museum; their broader application in common practice is necessary. Die Pflege und Präsentation der Bautechnologien vor der Öffentlichkeit gehören zu den charakteristischen Tätigkeiten des Walachischen Freilichtmuseums, notwendig ist ihre noch breitere Applizierung in der Alltagspraxis.

ta, jako např. expozice stodoly z Oorderen s nainstalovanými lodními kontejnery, připomínajícími zánik obce při budování přístavu v Antwerpách v belgickém muzeu v přírodě Bokrijk. Rovněž szentenderská expozice kolektivizace či polské expozice o přesídlování kladou důraz na emoce návštěvníka.

12 Poutavý je takový typ oživení staveb např. v norském muzeu Maihaugen v Lillehammeru nebo v belgickém Bokrijk.

13 Např. PTÁČEK, Ladislav. *Jak pře(d)kládat svět: základy dobré interpretace*. Brno: Nadace Partnerství, 2012.

14 Za doplnění této kapitoly děkuji kolegyni Kristýně Pončíkové, muzejní pedagožce VMP. V různých institucích, ale také v literatuře jsou tyto pořady označovány různě – výchovně vzdělávací, animační, lektorské atd. Ve VMP se od ostatních programů odlišují hlavně tím, že jsou určeny předem objednaným organizovaným skupinám, zejména pak žákům a studentům.

15 FABEROVÁ, Simona. Muzea v přírodě a jejich možné inspirace. *Museum vivum*. 2013, IX, s. 9–20.

Life of building monuments in Wallachian Open-Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm

Radek Bryol, Wallachian Open Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm

Keywords: Wallachian Open-Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm, building monuments, exposition, presentation, maintenance, traditional technologies

Long-term care for and presentation of building monuments in open-air museums and institutions of a similar character comprise a broad complex of tasks. An ideological conception of a museum should include a framework definition of the purpose of the individual buildings, while it is, of course, necessary to alter the content according to current needs and trends. In view of today's wide offer of cultural activities organized by various institutions, it is primarily necessary to use all available marketing strategies for a successful but also sensitive offer of the *product*, in our case of a museum with historical buildings. This forms the basis for a visual style using a suitable graphic design.

The approach to visitors needs to be supported by the knowledge of psychology, pedagogy and the theory of cultural heritage presentation. The presentation of architecture in open-air museums includes, besides the indication of the settlement situation, predominantly the presentation of the way of life as well as of the technical issues concerning the buildings themselves. This can be achieved by several forms, the most impressive of which is perhaps the presence of a real human being – a *demonstrator* who can convey the content of the presentation in various ways. Even a *static* exposition can offer several options; the most commonly used of them, not only in the Rožnov museum, is the complete furnishing of a complex with items from a certain period. The aim is to manifest not only the life of a particular family but also the general history of the particular epoch. This form can also be appropriately combined with educational boards, or it is possible to create a specialized thematic museum exposition dealing with a certain historical phenomenon.

Besides a mere presence of people, the performance of a certain activity can also help portraying life in the past. While many activities can be performed without serious complications, heating using old types of fire chambers and chimneys, for example, does not comply with the present regulations. A similar problem is posed by the stabling of farming animals in the original buildings, which may moreover negatively affect the physical condition of the monument. Common maintenance such as replacement of roof shingles or landscaping falls is a routine affair, but even there it is necessary to keep the authenticity of the presented milieu, which requires some compromises. The physical condition of the buildings needs to be maintained not only using modern technologies but above all with a thorough knowledge of the original technologies, which can enrich the presentations for the visitors. In relation to the preservation and research of historical technologies, an open-air museum ought to function as a laboratory confronting theoretical knowledge with practical findings. An open-air museum needs not only a presentation background but also other facilities such as a kitchen, sanitary facilities, storerooms and depositories, which require modern equipment and certain compromises whether they are located in historical buildings or in new ones. Inspiration by the work of our ancestors and monitoring of events on the national or international level seems to be the most suitable approach to the presentation of building monuments in the Wallachian museum and in other institutions. This approach should be based on general interdisciplinary knowledge of various branches of technical and social sciences.

Das Leben der Bauwerke im Walachischen Freilichtmuseum in Rožnov pod Radhoštěm

Radek Bryol, Walachisches Freilichtmuseum in Rosenau (Rožnov pod Radhoštěm)

Schlüsselwörter: Walachisches Freilichtmuseum in Rožnov pod Radhoštěm, Bauwerke, Exposition, Präsentation, Pflege, traditionelle Technologien

Die nachhaltige Pflege und die Präsentation von Bauwerken in den Freilichtmuseen und Institutionen ähnlichen Charakters umfassen einen breiten Komplex von Aufgaben. Schon die ideelle Konzeption des Museums sollte in etwa die Funktion der einzelnen Bauten definieren, wobei es notwendig ist, dass der Inhalt nach den aktuellen Erfordernissen und Trends verändert wird. Hinsichtlich des derzeitigen Kulturangebots von verschiedensten Institutionen ist es primär erforderlich, die zugänglichen Marketingstrategien auszunutzen, um erfolgreich, aber gleichzeitig sensibel, das *Produkt* (in unserem Fall ein Museum mit historischen Bauwerken) vermarkten zu können. Davon leitet sich das Erscheinungsbild der jeweiligen Institution ab, nämlich dass ein passendes Grafikdesign gebraucht wird.

Man sollte seinen Zugang zum Besucher auch auf den Kenntnissen aus dem Bereich der Psychologie, Pädagogik und Theorie der Präsentation kulturellen Erbes stützen. Die Präsentation des Bauwesens in den Freilichtmuseen soll außer dem Ansatz der Siedlungssituation insbesondere die Lebensweise, sowie technische Aspekte der Bauten, zeigen. Dies kann durch mehrere Mittel und Modi dargestellt werden. Am spannendsten für die Besucher ist wohl, wenn ein lebendiger Mensch, ein *Demonstrator*, anwesend ist, welcher mittels verschiedener Formen den Inhalt der Präsentation vermitteln kann. Auch bei einer *statischen* Exposition kann man mehrere Möglichkeiten unterscheiden, im Freilichtmuseum in Rožnov pod Radhoštěm überwiegt eine komplette Ausstattung der Objekte durch Gegenstände, die zu einem Zeitabschnitt in Bezug stehen. Es soll nicht nur das ersichtliche Leben einer konkreten Familie veranschaulicht werden, sondern auch die für die jeweilige Epoche charakteristischen Vorgänge. Diese Form lässt sich freilich mit Lehrtafeln kombinieren, oder man kann eine spezialisierte, museale Exposition entwerfen, welche sich mit einem historischen Phänomen beschäftigt.

Damit man dem Publikum das Leben auf dem Lande anschaulich nahe bringt, hilft neben einer bloßen

Anwesenheit von Personen auch, dass diese eine Tätigkeit ausüben. Man kann eine große Anzahl von Tätigkeiten ohne größere Komplikationen vorführen, aber das Heizen in alten Typen von Feuerstellen und Kaminen z. B. ist mit einem Verstoß gegen die gegenwärtigen Normen verbunden. Ein ähnliches Problem bringt auch die Unterbringung von Vieh im Stall des ursprünglichen Objekts, was außerdem negative Auswirkung auf den Bauzustand des Bauwerkes haben kann. Zu den Routinearbeiten gehören demgegenüber gewöhnliche Wartungsarbeiten, wie die Erneuerung der Schindeldächer oder Terrainarbeiten, aber auch die Ausführung von diesen Tätigkeiten fordert, dass die Authentizität des präsentierten Milieus beibehalten bleibt, was zu einigen Kompromisslösungen führt. Der physische Stand der Objekte ist eben nicht nur unter der Anwendung von modernen Technologien, sondern auch mit einer gründlichen Kenntnis der ursprünglichen Bautechniken zu pflegen, welche wiederum sehr interessant für die Besucher sein können. Das Freilichtmuseum sollte sich hinsichtlich Erhaltung und Erforschung von historischen Technologien wie ein Labor verhalten, wo das theoretische Wissen mit praktischen Erkenntnissen konfrontiert wird. Ein Freilichtmuseum bedarf neben den Expositionsräumlichkeiten auch verschiedener Zweckeinrichtungen wie Küche, Sanitärräume, Lager und Depositare, welche modern eingerichtet werden müssen, was nach bestimmten Kompromisslösungen verlangt, einerlei, ob sie sich in historischen Gebäuden oder in Neubauten befinden. Die Inspiration durch die Arbeit unserer Vorfahren und die Verfolgung von historischen Ereignissen auf nationaler oder internationaler Ebene erwiesen sich im Walachischen Freilichtmuseum als geeignete Zugänge bei der Präsentation von Bauwerken, was auch in anderen Institutionen zur Geltung gebracht werden kann. Diese Zugänge sollten durch einen Überblick im interdisziplinären Rahmen verschiedener technischer und humanwissenschaftlicher Fächer ergänzt werden.